

ЧАСТИНА 2

Матеріали науково-практичного круглого столу «Теоретичні та практичні проблеми приватного права» (24 січня 2013 року, м. Київ, НаУКМА).

Білик Л. Д.,

викладач Академії адвокатури України

ПРАВОВА ПРИРОДА СУДОВОГО ЗБОРУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ДОСТУПНОСТІ ПРАВОСУДДЯ

8 липня 2011 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про судовий збір», який набрав чинності 1 листопада 2011 р. Прийняття цього Закону було послідовним, оскільки поняття «судовий збір» було введено замість існуючого поняття «державне мито» ухваленим 18 березня 2004 р. Верховною Радою новим Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК). Відповідно до п. 5 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» цього закону судовий збір при зверненні до суду сплачується у порядку і розмірах, встановлених законодавством для державного мита. Таке саме положення міститься і у п. 3 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Кодексу адміністративного судочинства України, який набрав чинності 1 вересня 2005 р. разом з ЦПК.

Закон України «Про судовий збір» (далі - Закон) скасовує сплату державного мита відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України «Про державне мито» № 7-93 від 21 січня 1993 р., а також витрати на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу в цивільних і господарських судах.

Доступність правосуддя безпосередньо пов'язана з можливістю осіб, які звертаються до суду (а також тих, що втягуються в судовий процес), витримати тягар усіх пов'язаних із цим витрат. Якщо судові витрати непомірно великі, є непосильними для більшості учасників судового процесу, то ситуацію з доступністю правосуддя не можна визнати нормальною.

Однак, з іншого боку, якісне правосуддя, що забезпечує ефективний правовий захист при справедливому судовому розгляді в розумний строк (що, зокрема, передбачає неухильне дотримання процесуальної форми, гарантії незалежності і кваліфікації суддів, гідне фінансування судів і т.д.), об'єктивно не може бути дешевим. Можливості держави, що існує за рахунок коштів платників податків, щодо фінансування правосуддя, забезпечення права доступу до суду не безмежні. Отже, значна частина витрат, пов'язаних із відправленням правосуддя, залишається на самих учасниках судового процесу, що, загалом, на думку автора, є справедливим. Ці дві тези по суті хоча й суперечать одна одній, проте є, так би мовити, двома боками однієї медалі, і як знайти між ними певний баланс – дуже складне питання, на яке прагнуть знайти відповідь науковці.

Питанню судових витрат приділяли увагу такі вчені-процесуалісти, як Ю. В. Білоусов, В. В. Комаров, І. Є. Марочкін, О. М. Овчаренко, Н. Ю. Сакара, В. І. Тертишніков, М. С. Шакарян, М. Й. Штефан, О. Якименко, В. В. Ярков та

ін. Однак, у світлі змін законодавства, це питання дедалі більше актуалізується. До того ж, саме поняття судового збору розширюється, виходячи за межі предмета процесуального права і тісно пов'язуючись із правом фінансовим, податковим. Ось чому необхідно дослідити всі підходи до праворозуміння цього важливого поняття і зробити висновок щодо обґрунтованості його застосування законодавцем.

На практиці поняття *податку, збору, обов'язкового платежу* часто вживають як синоніми. Проте ці категорії, хоча й дуже схожі, перебувають між собою у певному змістовному співвідношенні. Поняття обов'язкового платежу є родовим, адже охоплює всю сукупність податків і зборів. У свою чергу, податки та збори є видовими категоріями, оскільки називають форми обов'язкових платежів податкового характеру.

У законодавстві багатьох держав відсутнє розмежування цих категорій, і податкову систему в них характеризують як сукупність податків і зборів [1].

Однак, з прийняттям 02 грудня 2010 р. Податкового кодексу України (далі - ПК України) з'явилося легальне визначення **збору**. Так, відповідно до ст. 6 ПК України **збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій.**

На відміну від збору **податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податків.**

Всі наведені вище визначення містяться у податковому законодавстві та становлять предмет податкового права.

Доволі точним і простим видається визначення предмета податкового права як групи однорідних суспільних відносин, що визначають надходження коштів від платників до бюджетів у формі податків і зборів [1].

Виходячи з цього визначення, а також із легального визначення **збору**, можна дійти висновку, що **судовий збір** мав би бути складовою загальнодержавних податків та зборів, хоча в ст. 9 ПК України, де встановлено виключний перелік загальнодержавних і місцевих податків та зборів, **судовий збір** не внесено (як і **виконавчий збір**).

У Законі він визначається як **збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів і включається до складу судових витрат.**

Аналізуючи положення п. 4.2 ст. 4 ПК України про те, що загальнодержавні, місцеві податки та збори, справляння яких не передбачено цим Кодексом, сплаті не підлягають, а також положення тієї ж ст. 9 цього Кодексу про те, що загальнодержавні, місцеві податки та збори, справляння яких не передбачено Податковим кодексом, сплаті не підлягають, можна зробити висновок, що запровадження судового збору як загальнодержавного збору окремим законом є неправомірним.

Існує позиція, що правова природа судового збору відрізняється від природи податків і зборів, що стягуються відповідно до ПК України. Збір (у

розумінні ПК України) – платіж, що справляється з умовою отримання платником спеціальної вигоди. Стосовно судового збору говорити про вигоди не зовсім коректно: в разі, коли позивач виграє справу, суд повертає йому цей збір за рахунок відповідача; якщо ж програє справу – збір йому не повертається. Тоді виникає питання, яку позивач отримує в такому разі спеціальну вигоду, і яку вигоду при сплаті суми судового збору отримує відповідач [2].

Думаю, що в такому разі проявляється каральна, фіскальна функція судового збору у зв'язку з поданням до суду необігрунтованих вимог.

У ст. 9 Закону говориться про зарахування судового збору до Державного бюджету України: судовий збір сплачується за місцем розгляду справи та зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України.

Кошти судового збору спрямовуються на забезпечення здійснення правосуддя, зміцнення матеріально-технічної бази судів, включаючи створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної системи, веб-порталу судової влади, комп'ютерних локальних мереж, сучасних систем фіксування судового процесу, придбання та обслуговування комп'ютерної та копіювально-розмножувальної техніки, впровадження електронного цифрового підпису.

Таким чином, кошти судового збору належать до доходів Державного бюджету. За Бюджетним кодексом України (далі - БК України) доходи бюджету поділяються на: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом та трансферти. Податковими надходженнями визнаються передбачені податковими законами України загальнодержавні й місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі; неподатковими надходженнями – доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; надходження від штрафів та фінансових санкцій; інші неподаткові надходження (ст. 9).

Ст. 29 БК України визначає склад доходів Державного бюджету України. У ч. 3 цієї статті визначені джерела формування спеціального фонду Державного бюджету України в частині доходів, серед яких є і судовий збір.

Тож, можна зробити висновок, що за своєю правовою природою судовий збір має бути віднесено до загальнодержавних зборів і включено до їх виключного переліку у ПК України.

Список використаних джерел

1. Бех Г. В., Дмитрик О. О., Кобильнік Д. А., Криницький І. Є., Кучерявенко М. П. (ред.). Податкове право: Навч. посіб. / Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, Д. А. Кобильнік, І. Є. Криницький, М. П. Кучерявенко. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 400 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-172.html>
2. Богунов В. У дискусіях навколо розмірів судового збору та порядку його сплати ВР має поставити крапку / В. Богунов // Закон і Бізнес, Фінансування. – 2011. – №28 (1015) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.zib.com.ua/ua/3783-stavki_zobleno.html

3. Бюджетна класифікація (із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України від 17 січня 2013 року №19). Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 14.01.2011р. № 11.
4. Бюджетний кодекс України від 21.06.2001 № 2542-III [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2542-14>
5. Мацелик М.О. Фінансове право. Бібліотека українських підручників / М. О. Мацелик [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://libfree.com/173113650_pravovidi_podatkiv_yihni_harakteristiki.html#901
6. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-vi>
7. Про судовий збір: Закон України від 08 липня 2011 р. № 3674-VI [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>

Білоус О. С.,

здобувач кафедри міжнародного приватного права

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

ЗАСОБИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ НЕВИКОНАННЯМ ДОГОВОРУ ВІДПОВІДНО ДО ПРИНЦИПІВ УНІДРУА

Міжнародна модель засобів правового захисту у зв'язку з невиконанням договору вперше була представлена в Принципах міжнародних комерційних договорів УНІДРУА. На прикладі конкретних норм розглянемо, наскільки ця модель заслуговує вважатися універсальною і найбільш ефективною.

Захисні норми у зв'язку із порушенням договору встановлено у Главі 7 Принципів, яка має назву «Невиконання». Правовий матеріал цієї Глави розподілений на чотири розділи. У Розділі 1 «Загальні положення про невиконання» роз'яснено, що саме становить невиконання і які загальні наслідки воно спричиняє. Розділ 2 Глави 7 «Право на отримання виконання» уточнює, які можливості у випадку невиконання має кредитор, щоб отримати належне за договором, і які для цього засоби правового захисту він може використати. Тобто дані норми існують на той випадок, коли кредитор швидше хоче отримати виконання, ніж розірвати договір. А от вже Розділ 3 Глави 7 «Розірвання» регулює розірвання договору: яким чином воно відбувається, які є для нього підстави, а також наслідки розірвання. У свою чергу, Розділ 4 «Відшкодування збитків» встановлює порядок і обсяги компенсації шкоди, яка виникла у сторони через те, що вона не отримала того, що їй належить за договором.

Відповідно до ст. 7.1.1 ПУ невиконання (*non-performance*) настає, коли обов'язок за договором узагалі не було виконано або було виконано неналежним чином чи виконано із запізненням [1, с. 223].

Норми щодо невиконання у Розділах 1 та 2 Глави 7 прописані таким чином, щоб можна було привести сторони до відновлення договірних відносин після невиконання та успішного завершення договору.